

OPSAMLING PÅ KONFERENCE OM NATUR- OG VILDTVENLIGE TILTAG

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

Den 2. december 2015 blev der afholdt konference, hvor erfaringer og resultater fra projektet "Natur- og vildtvenlige tiltag – udførelse og effekt" blev fremlagt. Se her de vigtigste erfaringer og resultater samt det udelte konferencemateriale.

Sammenskrevet af Cammi Aalund Karlsund, SEGES

PRAKTISKE ERFARINGER MED NATURVENLIGE TILTAG – ANLÆG OG PLEJE

V. Jørn Pagh Bertelsen, Aarhus Universitet.

PROJEKTET "NATUR- OG VILDTVENLIGE TILTAG"

Projektet "Natur- og vildtvenlige tiltag – udførelse og effekt" er et fireårigt samarbejde mellem SEGES og Aarhus Universitet. Projektet er støttet af 15. Juni Fonden. Projektet afsluttes ved udgangen af 2015.

Det overordnede formål med projektet er at skabe mere natur i agerlandet. Natur- og vildtvenlige tiltag på eller langs markfladen kan i høj grad kombineres med landbrugsdriften, og der er dermed et stort potentiale for at øge udbredelsen af natur- og vildtvenlige tiltag i Danmark

I projektet er der sat fokus på, hvordan små tiltag på dyrkningsfladen, med den rette placering og det rette indhold og pleje, kan fremme naturindholdet.

Der er etableret natur- og vildttiltag på seks forskellige store landbrugsejendomme. Forsøgene er gennemført som en integreret del af Landsforsøgene®. På hver ejendom er der udvalgt to sædskiftemarker med potentiale for gunstig placering af 10 meter brede natur- og vildtstriber i henholdsvis markkant og midt-mark. De konkrete tiltag i forsøgene består af følgende elementer: 6 meter urtestribe, 2 meter klippet græsstribe og 2 meter barjordsstribe eller 2 meter insektvold.

ETABLERING OG PLEJE

Natur- og vildttiltagene kan etableres enkeltvis eller i kombination med hinanden. Formålet med at kombinere de forskellige biotoptyper i ét tiltag er først og fremmest, at mange af agerlandets dyr har glæde af forskellige biotoper på forskellige tidspunkter i deres livscyklus eller bruger biotoperne til forskellige formål. Reden bygges i én biotop, mens føden søges i en anden biotop. Derfor er det vigtigt, at biotoperne ligger tæt opad hinanden.

Formålet med naturstriberne er at give plads til naturen og diversiteten. En veletableret naturstribe vil for mange landmænd se rodet og mislykket ud. Men i naturstriben er det en fordel, hvis plantedækket er sparsomt, varieret, ufuldstændigt og stedvist lavt.

Det skal tilstræbes at holde græsstriben kortklippet, så der hele tiden er friske skud. Derfor er det nødvendigt at slå græsstriben ca. hver 3.-4. uge i hele vækstsæsonen.

Barjordsstriben harves første gang i starten af maj og herefter jævnligt frem til slutningen af august. Der må gerne være moderat plantedække af naturlig fremspiring fra frøpuljen af bredbladet flora.

Urtestriber og insektvolde skal som udgangspunkt ikke plejes. I særlige tilfælde kan det være nødvendigt at pletsprøjte mod tidsler.

Præsentation

Konferencemateriale

Til top

EFFEKT AF NATURVENLIGE TILTAG PÅ AGERLANDETS PLANTER, INSEKTER OG DET ØKOLOGISKE RUM – VIRKER TILTAGENE?

V. Lars Dalby, Aarhus Universitet

På omdriftsarealerne i agerlandet er den naturlige variation begrænset, da vi hele tiden tilstræber et bestemt næringsstofniveau, en bestemt jordfugtighed osv. De fysiske forhold er meget ensartede og arter, der er tilpasset andre fysiske forhold, som eksempelvis våde lavninger eller varm blotlagt mineraljord, fortrænges fra omdriftsarealerne. I takt med øget effektivitet i landbruget er levestederne, der engang var mere udbredt også på markerne, blevet

færre. Det økologiske rum, som arterne udfolder sig i, er blevet mindre. Når der kun er ringe variation i levevilkårene, er der altså plads til færre forskellige arter.

Det økologiske rum blev registreret og målt på følgende parametre: antal plantearter, jordfugtighed, temperatur, produktivitet, dækningsgrad af bar jord samt antallet af blomster og frø.

Ved at sammenligne kontrolfelter og felterne i naturtiltaget på baggrund af alle de målte parametre samtidigt kan man få et mål for, hvor meget tiltagets delelementer og tiltaget som helhed afviger fra markfladen. Resultaterne viser, at de enkelte delelementer kan grupperes, hvilket indikerer, at de er forholdsvis ens. Kontrolfelterne ligger som en gruppe for sig selv. Det viser, at de fysiske forhold er forskellige fra dem i tiltagene. Dette kan altså opfattes som udvidelsen af det økologiske rum.

BIER OG SOMMERFUGLE

Bier og sommerfugle har svært ved at finde blomster med pollen og nektar, når rapsen, piletræerne og de levende hegn er afblomstret, så derfor kan bl.a. de vilde bier sulte. I urtestriberne er der blomster langt ind i efteråret.

Som helhed har naturtiltagene en positiv effekt på det observerede antal af sommerfuglearter og antal individer. Der blev observeret mere end tre gange så mange arter af sommerfugle og 16 gange så mange individer i tiltagene sammenlignet med markfladen. Ligeledes blev der observeret 27 gange flere individer af humlebier i tiltagene sammenlignet med markfladen. De store forskelle skal dog ses i lyset af, at der i langt størstedelen af kontrolfelterne, hverken blev observeret sommerfugle eller humlebier.

Inden for tiltaget bliver blomsterstriben oftere benyttet end de andre elementer i tiltaget (insektvold, græsstribe og barjordsstribe). Der ses 15 gange flere individer af humlebier og 60 procent flere individer af sommerfugle i blomsterstriben. Alle de observerede arter af sommerfugle er almindeligt forekommende i Danmark.

BILLER

Tiltagene har også været til gavn for billerne. Mange leddyr, for eksempel biller og edderkopper, foretrækker tørre og varme levesteder. Om vinteren graver de fleste biller sig ned og overvintrer i uforstyrret græstørv eller jord. En insektvold tiltrækker mange biller og giver dem gode muligheder for at overleve. Når insekterne trives på insektvolden, betyder det også, at der er gode fødesøgningsmuligheder for fugle, hvor insekter udgør en vigtig, proteinrig fødekilde for de fleste arter, især i yngletiden. De fleste løbebiller er overvejende rovdyr. Både som larver og voksne ernærer de sig af snegle, orme, småinsekter osv. Derved fungerer de som nyttedyr, der æder skadedyr som eksempelvis bladlus.

Resultaterne viser, at der er en lille ændring i billesamfundene og i antallet af arter. De arter af løbebiller, som vi gennem projektets tre år med indsamlinger har fundet, er langt overvejende almindelige arter i agerlandet.

KONKLUSION

Det er med naturtiltagene lykket at udvide det økologiske rum. Der kan altså med disse tiltag potentielt skabes flere levesteder for arter, der ellers ikke ville kunne få deres krav til levesteder opfyldt på marken. Særligt skaber blomsterriben og barjordsriben forhold, som er vidt forskellige fra dem, der ses på markfladen. Blomsterriben benyttes flittigt af både humlebier og sommerfugle. Det er dog langt overvejende meget almindelige og vidt udbredte arter af både sommerfugle og løbebiller, der drager nytte af denne udvidelse af det økologiske rum. Ser man på naturtiltaget som helhed (græs-/barjords-, urte-stribe og insektvold) og kigger man samlet set for de tre forsøgsår og på tværs af de tre ejendomme, så er der signifikant flere arter i tiltagene sammenlignet med markfladen. En begrænset effekt, men dog en effekt der kan spores trods stor variation i mellem de enkelte år og mellem de tre bedrifter.

Samlet set er den biodiversitetsmæssige effekt af tiltagene meget begrænset. Selvom den biodiversitetsmæssige effekt af tiltagene er begrænset, skaber tiltagene meget bedre levesteder for de almindelige arter i agerlandet, som ellers også ville være presset på grund af manglende levesteder.

Præsentation

Konferencemateriale

[Til top](#)

ALMASS - SIMULATING IN-FIELD MANAGEMENT FOR WILDLIFE IN DANISH LANDSCAPES

V. Chris Topping, Aarhus Universitet (Indlæg på engelsk)

ALMaSS er et individbaseret simuleringssystem, hvor vi meget realistisk kan simulere det danske agerland. I denne virtuelle version af agerlandet kan individer, dyr som mennesker, bevæge sig rundt og interagere med hinanden og med landskabet omkring dem. I simuleringen gives de enkelte individers adfærd så realistisk som muligt.

Vi har brugt ALMaSS til at skabe mulige forvaltningsscenarier. For eksempel kan vi i ALMaSS udlægge natur- og vildtstriber i forskellige landskaber og i forskellige tætheder og samtidig måle effekten på almindelige arter i agerlandet. Vi kortlagde 10 arealer. I hvert af disse blev 12 forskellige forvaltningstiltag testet med henblik på deres effekt på harer, sanglærker og biller.

Hver af de tre arter har som udgangspunkt forskellige tætheder i hver af de 10 landskaber, hvilket har betydning for forvaltningsscenarierne. Et givent forvaltningsscenarie har vidt forskellige effekter, afhængigt af hvilket af de 10 landskaber, der er tale om. Forskellige arter

reagerer forskelligt på samme forvaltning. Hvilken type forvaltning, der er den rigtige, afhænger altså af, hvad vores målsætning er.

KONKLUSION

Resultaterne viser, at den nødvendige forvaltning er afhængig af kontekst, altså både afhængig af landskabet og af den specifikke forvaltningsmålsætning. Med ALMaSS-simuleringerne kan vi forudsige, hvilke forvaltningstiltag, der er de mest effektive, når der er defineret en klar målsætning. Gøres dette, kan vi ved hjælp af simuleringerne afgøre, hvilke tiltag, der er mest hensigtsmæssige.

[Præsentation](#)

[Præsentation](#)

[Konferencemateriale](#)

[Til top](#)

RÅDGIVNING OG INFORMATION – HVORDAN FÅR VI TILTAGENE UD AT VIRKE I PRAKSIS?

V. Cammi Aalund Karlslund, SEGES

I projektet "Natur- og vildtvenlige tiltag i landbruget - udførelse og effekt" har en del af opgaven været at rådgive landmænd omkring natur- og vildtvenlige tiltag. Derfor har 15 lokale rådgivere fået mulighed for at tilbyde gratis rådgivning til interesserede landmænd.

Halvdelen af landmændene havde tidligere etableret en eller anden form for tiltag, primært for at få bedre jagt, men også for at få mere natur. Den halvdel af landmændene, der ikke tidligere havde etableret tiltag, havde ikke gjort det, fordi de frygtede at overtræde reglerne for Enkeltbetaling, manglede viden om effekten for natur og vildt og/eller var bekymrede for udbyttetab.

UDBYTTE AF RÅDGIVNINGEN

Den gratis rådgivning har givet næsten alle landmændene lyst til at igangsætte tiltag, og de landmænd, der allerede havde arbejdet med markvildtstiltag, giver udtryk for, at de er blevet inspireret og har fået ideer til nye tiltag.

Allerede det første rådgivningsmøde med landmændene har en væsentlig indflydelse på landmændenes interesse og lyst til at igangsætte tiltag. De oplever, at deres vidensniveau er løftet væsentligt, både når det gælder kendskab til regler for etablering af tiltag og viden om effekten af tiltagene. Rådgivning vurderes derfor at være ret afgørende for at få iværksat flere

natur- og vildttiltag på markerne.

Præsentation

Konferencemateriale

Til top

ERFARINGER MED NATUR- OG VILDTVENLIGE TILTAG - SET FRA TRAKTORSÆDET

V. Robert Ric-Hansen, Landmand

En af de værtslandmænd, der har været med i projektet, fortæller, at han primært lavede naturtiltagene, fordi han havde en stor interesse for jagt og natur. Men samtidig mener han, naturen har det hårdt, og vil derfor gerne gøre noget for at hjælpe den på vej. Selvom han er en effektiv landmand med 225 ha planteavl, har han tidligere været med i flere naturforsøg og har blandt andet fået lavet en naturplan.

Efter han har etableret naturtiltagene, har han erfaret, at naturindholdet på ejendommen er øget! Vildtet er i vildtstriberne, hvor han både ser hare, agerhøns, fasaner og råvildt. Desuden oplever han, at det forbedre helhedsværdien, når vildtstriberne blomstre.

Landmanden fremhæver også, at det kræver en god planlægning, hvis man skal blive glad for naturtiltagene. De skal planlægges, inden der sås om sommeren/efteråret således, at de kan placeres optimalt i forhold til sædskifte og arbejdsbredderne i marken. Desuden skal arbejdsmængden holdes på et minimum. En af udfordringerne er, at det kræver maskiner, der kan klare de små tiltag ned et par meters brede. Men hvis flere landmænd i lokalområdet går sammen, behøver alle ikke have alle maskiner.

Præsentation

ERFARINGER MED NATUR- OG VILDTVENLIGE TILTAG - SET FRA RÅDGIVERENS STOL

V. Kristian Petersen, Patriotisk Selskab

En af de rådgivere, der har været tilknyttet projektet, fortalte om de erfaringer han har med at tilbyde natur- og vildtrådgivning. Han mener, det er jagten, der er drivkraften bag langt de fleste af de tiltag, der bliver lavet. Der er ikke naturligt forekommende vildt på en ejendom, hvis ikke grundlaget er i orden. Der skal være insekter, planteføde og plads.

Desuden mener han, at det er vigtigt at tænke på kvaliteten i tiltagene frem for kvantitet. Man

skal vælge tiltag ud fra, hvad området mangler. Og så skal man samle tiltagene, så alle vildtets krav opfyldes indenfor kortest mulig afstand, hele året rundt.

[Præsentation](#)

[Til top](#)

ØVRIGE INDLÆG

På konferencen blev der også præsenteret et par andre projekter, der alle er relateret til natur- og vildtvenlige tiltag.

LANDBRUGETS PÅVIRKNING PÅ DEN RUMLIGE ADFÆRD HOS HARE - KAN UDVIKLINGEN VENDES?

V. Toke T. Høye, Aarhus Universitet

Projektets formål er at klarlægge mulighederne for fangst og mærkning af harer med GPS halsbånd samt at kortlægge habitatvalg med høj tidsmæssig og rumlig præcision hos voksne harer over sommeren.

[Præsentation](#)

ERFARINGER MED AT DANNE MARKVILDTSLAV

V. Sabina Rohde, Danmarks Jægerforbund

Danmarks Jægerforbund har siden 2013 arbejdet på at få dannet markvildtslav rundt i hele landet. Markvildtlavene er baseret på frivillighed, samarbejde og gratis facilitering. Her har markvildtrådgiveren en helt central rolle.

[Præsentation](#)

ØKOLOGISK RUM PÅ STOR SKALA - GØR NATURVENLIGE TILTAG EN FORSKEL I DETTE

PERSPEKTIV?

V. Andrea Oddershede, Aarhus Universitet

I dette projekt ses der på om vildttiltag udvider det økologiske rum i agerlandet på større skala. Samt om vildtvenlige tiltag også bidrager til den bredere biodiversitet. De foreløbige konklusioner fra projektet er, at udvidelsen af det økologiske rum i de dyrkede arealer ser ud til at have en positiv effekt. Men hvis man ser konkret på vildtstriber, så er der tale om en forekomst af almindeligt udbredte arter.

[Præsentation](#)

[Til top](#)

TILBAGEGANG HOS EN AF AGERLANDETS ENGANG MEST ALMINDELIGE FUGLE - HVAD SKYLDES STÆRENS FALDENDE ANTAL?

V. Henning Heldbjerg, Dansk Ornitologiske Forening

Mange af de danske fugle har forringede levevilkår. Det er særligt de specialiserede fugle, der er tilknyttet enge og agerland, der mangler gode levesteder. Det har vist sig, at der er en sammenhæng mellem antallet af græssende køer og antal stære, idet stæren er afhængig af at søge føde i det korte afgræssede græs.

[Præsentation](#)

[Konferencemateriale](#)

I løbet af projektet er der udarbejdet flere [Faktaark](#), en [Dyrkningsvejledning](#), et [Katalog over naturtiltag i marken](#) samt [Kursusmateriale](#) om natur- og vildtvenlige tiltag i landbruget.